

Необхідною умовою забезпечення прав і свобод людини і громадянина, нормальних, умов їх життя, збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей суспільства є надійна охорона громадської безпеки. Громадська безпека є елементом, складовою національної безпеки України, яка визначається в Законі України «Про основи національної безпеки України» як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується стабільний розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам». Із цього можна зробити такий висновок: тероризм загрожує ні тільки народу нашої країни, нормальному існуванню громадського суспільства, а і державі взагалі.

Дійсно, тероризм є багатоб'єктним злочином. Отже, на рівні з громадською безпекою слід виділяти національну безпеку держави як об'єкт тероризму. Проте, який з них визнати найбільш важливим, можна спорити та дискутувати. Тому, на нашу думку, доцільно розташувати цей злочин не в дев'ятому розділі КК, а внести його в перший розділ Особливої частини КК, як злочин, який загрожує національній безпеці нашої країни, складовою якої є громадська безпека.

Якщо проаналізувати об'єкт злочинів проти основ національної безпеки України, то їх родовим об'єктом виступають суспільні відносини, які забезпечують державну безпеку, конституційний лад, суверенітет, територіальну недоторканість, обороноздатність. Тобто родовим об'єктом цих злочинів є суспільні відносини, що забезпечують саме існування України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної і правової держави.

На нашу думку, тероризм в першу чергу загрожує саме основам національної безпеки, тому що за допомогою терористичних актів, атак можна підірвати соціально-політичний баланс держави, спровокувати навіть зміну форми влади, режим правління, штучно визвати економічний колапс в державі. Зрозуміло, що такі дії повинні бути дуже ретельно сплановані, обмірковані та належним чином фінансовані. Таким чином, згідно з задумом злочинців головним об'єктом терористичних атак стають не стільки державні установи, органи влади, населення, а зміна влади в державі, чи поступовий запуск цього процесу. Об'єктами терористичних актів стануть громадські місця, інфраструктура, банки. Таки дії призведуть до паралізу транспортної системи, зруйнування банків, викличуть загальну паніку серед населення. Вдалі атаки стануть свого роду демонстрацією безпомічності органів охорони правопорядку, що в свою чергу означатиме нездатність держави захистити своїх громадян і викличе недовіру, агресію останніх до своєї держави. В такій обстановці обов'язково відбуватимуться масові заворушення і вірогідно, що знайдуться люди, які захочуть очолити рух непокори і розвинути його до революційних масштабів.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ, ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

Кирилін О.Г., перший заступник начальника – начальник слідчого управління ГУМВС України в АР Крим

Різновидом спеціальних знань є психологічні знання. Для того, щоб виявити сутність психологічних знань, слід визначити природу самої психологічної науки. Психологія (від грец. psyche- душа, logos- вчення, наука) - наука про закономірності розвитку і функціонування психіки як особливої форми життєдіяльності. Під психікою слід розуміти «існуючу в різних формах властивість високоорганізованих живих істот і продукт їх життєдіяльності, що забезпечує їх орієнтації і діяльність». Психіка включає три групи психічних явищ: психічні процеси, стани і властивості, які взаємопов'язані між собою і становлять єдине ціле.

Правозастосовна практика часто стикається з необхідністю використання

психологічних знань, поглиблення і розширення зв'язків юриспруденції з психологією. В даний час важко собі уявити кваліфіковане розслідування, судовий розгляд без застосування знань психології. Як зазначає О.Д. Сітковська, використання психологічних знань на правозастосовному рівні - не суб'єктивна претензія психологічної теорії, а об'єктивна соціальна потреба.

Психологічне знання може бути представлено у чотирьох відносно незалежних реальностей життя, що виділяються в спеціальній психологічній літературі. По-перше, це конкретні знання про людей, одержувані людиною в процесі свого життя, його «особистий життєвий досвід». Ці знання, якими володіє кожна людина, називають життєвими, а заснований на них вплив на іншу людину - «життєвою психологією».

По-друге, це узагальнені знання про людей, що передаються від покоління до покоління. Корисний досвід психологічних відкриттів і узагальнень, що орієнтує людей у складній реальності життєзабезпечення, закріплюється речовими стереотипами (прислів'ями, приказками) і стереотипами впливу (традиціями, ритуалами, обрядами). Такі знання, що виступають регуляторами повсякденної поведінки, що констатують, але не пояснюють психологічні факти, називають повсякденними, а заснований на них вплив на іншу людину - «повсякденною психологією».

Пояснення психологічних фактів стало можливим завдяки дослідженням, спрямованим на проникнення в їх глибинну сутність з допомогою спеціальних прийомів (сукупності наукових методів). Отримане таким чином узагальнення розкриває закономірності знання про внутрішні регулятори поведінки людей, що передається через наукові категорії, сукупність пов'язаних між собою понять, суворо визначених термінів. Воно називається науковим чи академічним. Організований на його основі вплив на осіб являє собою «академічну психологію».

При використанні цього знання для впливу на групу людей, чим більша група, тим більш ймовірно, що вона прийме цей вплив і реагуватиме відповідно до встановленої вченими закономірності. При впливі на одну людину узагальненого закономірного знання може бути недостатньо через безліч варіантів людської індивідуальності, що вимагає конкретизації узагальненого, закономірного знання про людину щодо окремої особи. Індивідуальність, неповторність людини і конкретних обставин її життя стали предметом вивчення «практичної психології». Психологічна інформація, отримана в ході практичного впливу на конкретну особистість, доповнює і уточнює узагальнене психологічне знання.

Психологічне знання, що використовується в ході кримінального провадження, так чи інакше представляють всі ці чотири реальності. Але на відміну від життєвої і повсякденної психології, психологічне знання, представлене академічною та практичною психологією, вимагає цілеспрямованого оволодіння і систематизованого засвоєння, тобто спеціальної підготовки. Спеціальна підготовленість передбачає не просто поінформованість, володіння знаннями - відомостями, а й оволодіння знаннями - навичками у здійсненні діяльності.

Психологічне знання відноситься до спеціальних знань, оскільки воно ґрунтується на наукових даних про закономірності розвитку і функціонування психіки. З його допомогою пізнаються окремі факти і явища, що мають психологічну природу, що цікавлять учасників кримінального провадження.

Використання спеціальних психологічних знань дозволяє слідчому правильно кваліфікувати дії злочинця, своєчасно висунути і перевірити версії, вивчити особу підозрюваного. Психологічні знання необхідні і для того, щоб при вивченні матеріалів кримінального провадження дати оцінку умовам, за яких були отримані докази, правильно здійснити психологічний вплив на осіб, що опинилися у сфері правосуддя.

Вивчення слідчої та судової практики показує, що в результаті своєчасного і обґрунтованого використання спеціальних психологічних знань істотно розширюються можливості встановлення багатьох фактів, необхідних для

правильного і справедливого вирішення кримінальних проваджень. Потреба у їх використанні з'являється у органів досудового розслідування і суду саме тоді, коли неможливо доступними їм засобами отримати об'єктивні дані про особливості психічної діяльності людини, що мають значення для прийняття судового рішення, і які можуть бути отримані тільки в результаті психодіагностичного дослідження, проведеного професійним психологом.

Психологічні знання є спеціальними в тому сенсі, що ними володіє обмежене коло фахівців, які мають відповідну професійну психологічну підготовку. Ці знання не є загальнодоступними, загальновідомими і без серйозної спеціальної професійної підготовки ними не можна опанувати.

У кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх повинні враховуватись не тільки риси і властивості особистості, які відрізняють усіх неповнолітніх від дорослих, а й ті, які характерні саме для підлітків, що вчиняють правопорушення.

Знання психологічних особливостей підлітків сприяє правильному вирішенню завдань розкриття, розслідування та попередження вчинення кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, призначенням їм справедливого покарання. Крім цього, спеціальні психологічні знання слід використовувати і в тому випадку, коли учасниками кримінального провадження стають неповнолітні і малолітні потерпілі та свідки. У цьому випадку також важливо враховувати властиві їм вікові психологічні особливості з метою недопущення негативного впливу на їх психіку обстановки досудового розслідування та судового розгляду.

Використання спеціальних психологічних знань у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх необхідне для правильного встановлення обставин кримінального провадження, що мають психологічну природу. Участь психолога в кримінальних провадженнях цієї категорії дозволяє використати психологічну науку при дослідженні та оцінці кримінально протиправної поведінки підлітка, а також є однією з гарантій підвищеного захисту особи неповнолітнього. Така участь необхідна для забезпечення правильного впливу на несформовану особистість підлітка, недостатньо адаптовану до екстремальної для неї ситуації кримінального провадження. Воно повинно мати місце як щодо неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених, так і щодо малолітніх і неповнолітніх потерпілих і свідків.

УДК 343.982.4

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ВЗАЄМОЇ ЕКСПЕРТІЗИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ІЗ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Кубарєва О.В., старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
ННІПП НАВС

Тальянчук Л.С., начальник сектору відділу криміналістичної експертизи
НДЕКЦ при УМВС України у Вінницькій області, здобувач кафедри
криміналістики та судової медицини НАВС

Одним із головних завдань в діяльності правоохоронних органів є розкриття та розслідування злочинів, викриття винних та причетних до вчинення злочинів. З проголошення незалежності України, визначенням державних кордонів, із розвитком української держави багато злочинів супроводжується підробленням документів, що надають право перетинати державний кордон України. Такими злочинами є незаконне перетинання державного кордону, торгівля людьми, контрабанда, підробка документів тощо.

Посилаючись на статистичні дані в Україні співробітниками Державної прикордонної служби лише за дев'ять місяців 2012 року було виявлено майже